

výchovy mládeže, rodiny, pracovních kolektivů, sdělovacích prostředků, dále sociologii politiky, kultury, umění apod. Organizace studia je rozvržena jako studium jiných oborů na filosofických fakultách. Počítá se, že při nedostatku studijních pomůcek a materiálů budou mít velký význam přednášky a semináře. Absolutoria bude dosaženo obhajobou diplomové práce a státní závěrečnou zkouškou z oboru.

Charakter studia sociologie i potřeby praxe podněcují úvahy o kombinaci studia s jiným vědním oborem. Prvým pokusem je návrh pražské filosofické fakulty na výuku sociologie v kombinaci s marxistickou filosofií. Po ověření a vyjasnění vztahu sociologie k ostatním disciplínám připadají v úvahu okruhy: sociologie — psychologie, sociologie — ekonomie, sociologie se speciálním zaměřením na vědecký komunismus, sociologie — etnografie, sociologie — historie, sociologie — uměnověda. Přesto, že by došlo ke kombinovanému dvojprůměrovému studiu, v podstatě by se odborný profil absolventa neměnil.

V souladu s uvedenými okolnostmi se v nomenklatuře studijních oborů stanoví profil absolventa takto: Studium sociologie umožní absolventu práci v oboru obecné sociologie a sociologií speciálních. Bude vybaven důkladnou znalostí teorie sociologie, dějin sociologie, sociologických metod a technik, širokou znalostí disciplín se sociologií hraničících a připraven k provádění speciálních a komplexních průzkumů. Absolvent bude připraven pro vědeckou a výzkumnou činnost na úseku školství, kultury, umění, propagandy, pro pedagogickou a vědeckou práci na společenskovědních katedrách a ústavech vysokých škol nebo Československé akademie věd, k pedagogické práci na středně všeobecně vzdělávacích školách, pro práci ve výzkumných laboratořích jednotlivých resortů a jim podřízených složek. Označení absolventa bude: promován sociolog.

Součástí příprav k zahájení studia sociologie jsou přijímací zkoušky. Podmínky k přijetí stanoví obecně platné předpisy o přijímacích zkouškách ke studiu na vysokých školách. Pro obor sociologie je zvláště žádoucí dobrý prospěch a znalost takových předmětů, jako jsou:

- a) obecné dějiny a dějiny Československa,
- b) základy vědosloví marxismu-leninismu,
- c) základy vyšší matematiky,
- d) základní znalost některého světového jazyka.

Dále je nutné, aby uchazeči o studium byli informováni o elementární literatuře zvoleného oboru.

Vedle filosofických fakult bude patrně studium sociologie součástí speciální přípravy některých skupin absolventů vysokých škol ekonomických (zejména v oboru průmyslové a podnikové sociologie — např. na VŠE v Praze začne od září 1965 u posluchačů směru „ekonomika průmyslu“ nastavbová specializace „sociologie průmyslu“) a Fakulty osvěty a novinářství. Se studiem obecnějších sociologických problémů (zpra-

vidla v rámci výuky vědeckého komunismu) i některých speciálních sociologických disciplín v souladu s typem fakulty se do budoucna, *po náležitě kvalifikační přípravě*, počítá i na řadě dalších škol. Tento typ výuky bude však nejdříve experimentálně vyzkoušen.

Iniciativa zainteresovaných pracovišť zatím naráží na řadu potíží materiálního charakteru. Sociologie je výrazně rozvojový obor a potřebovala by podstatně větší hmotné zabezpečení, než se jí dostává dosud. Například přístup k sociologické literatuře je ještě velmi omezený, knižní fondy v československých institucích jsou chudé. Pro studenty je tato literatura prakticky nedostupná. Bylo by účelné, aby Státní knihovna ČSSR z devizových fondů zakoupila urychleně pro studijní účely základní knižní fond sociologické literatury, aby jej distribuovala vedle universitních knihoven i na nejdůležitější společenskovědní pracoviště vysokoškolských center v ČSSR.

Současné konstituování studia sociologie vyžaduje i dlouhodobější studijní pobyty pracovníků vysokých škol v socialistických zemích (zvláště v Polsku nebo Jugoslávii) i v kapitalistických státech, jejich vysílání na mezinárodní kongresy. Za úvahu stojí i eventuální vysílání československých studentů ke studiu sociologie do zahraničí, např. do Polské lidové republiky.

Současné stadium ukazuje, že sociologii bude třeba věnovat prvořadou pozornost, vytvářet jí maximálně příznivé podmínky k rozvoji a doplňovat ji nej kvalifikovanějšími pracovníky.

Augustin Knesl

Výzkum III. CS z pozic sociologie

Celostátní spartakiády zasahují jako společenský jev výrazně nejen do života tělovýchovného hnutí, ale i do jiných oblastí našeho kulturního dění. III. CS se stává svým rozsahem důležitou společenskou akcí. Její hodnocení, postoj k ní jsou různé. Protože je časově jasně vymezena, a to jak zahájením, tak i do jisté míry ukončením příprav, nácviku a provedení, může poskytnout zhodnocení její společenské problematiky cenný materiál.

Sociologický výzkum III. CS se zaměřuje na poznání základních demografických údajů o účastnících III. CS (věk, účast příslušníků ženského a mužského pohlaví, zaměstnání, aktivní tělovýchovná činnost, typy obcí, v nichž většinu času bydlí a v nichž se tělovýchovně vyžívají), sleduje, jaké motivy přivedly cvičence k nácviku a k účasti na vystoupení (cvičitelé, učitelé, rodiče, sourozenci, spolužáci, kamarádi, dřívější účast na hromadných gymnastických vystoupeních, různé druhy zájmů, případně jiné formy „nátlaku“ v durkheimovském smyslu). Zaměřuje se na poznání základních vzájemných vztahů mezi cvičenci (spolupráce, konfliktní situace apod.), na to, jak se vytvářejí vztahy a názory těchto cvičenců k ostat-

ním sportovcům, kteří nenacvičují, a opačně vztahy těchto sportovců k aktivní účasti na III. CS. Obdobné systémy vztahů se sledují u příslušníků odborů turistiky a zejména ZTV. Chceme zachytit postoj cvičitelů a trenérů jak k nácviku, tak i ke všem ostatním akcím spojeným s realizací okresních spartakiádních vystoupení a III. CS, registrovat a vložít odezvu těchto vystoupení u diváků.

Chceme aspoň rámcově zachytit vliv tisku, rozhlasu a televizních programů, případně i odraz v literatuře a ve výtvarném umění. Metodologické otázky jsou postaveny na požadavcích výzkumu a na možnostech organizačních a hlavně personálních. Z techniky výzkumu se vzájemně doplňují pozorování, dotazníky, rozhovory, rozbor zprávy kompetentních institucí, závěry z hodnocení vystoupení a soutěží, zpracování zpráv tisku, rozhlasu a televize, zpracování dosavadních výsledků odborné literatury pojednávající zejména z historického hlediska o funkci masových vystoupení.

Projekt časového a materiálního zajištění opírá se o plán práce komise PK 10, HPK 4 (Výzkum III. CS), Vědecké rady ČSTV, který zahrnuje vedle sledování společenské odezvy III. CS i hloubkový rozbor jednotlivých skladeb, estetické hodnocení, organizační zajištění, problémy výstavby a hygienických opatření i antropometrická a fyziologická měření.

Zajištění sociologického výzkumu prošlo několika etapami. Po stanovení základního výzkumného úkolu a materiálního a kádrového zabezpečení se sešli v únoru 1965 všichni spolupracovníci na úvodní instruktáži pro pracovníky v terénu. Ti si vyzkoušeli v březnu práci s jednotlivými technikami výzkumu, což bylo druhou fází předvýzkumu. V dubnu až v květnu probíhá první fáze výzkumu, kdy jsou zachycovány situace v době příprav, nácviku, zkoušek a prověrek, kdy se analyzuje nejen organizační zajištění, ale i dodržování pedagogických zásad.

V červnu se zjišťuje, jak se vytváří a formuje situace v průběhu a těsně po vystoupení na okresních spartakiádách, což je druhá fáze výzkumu, a třetí fáze zachycuje problematiku utvářející se při vyvrcholení III. CS v Praze a při celostátních soutěžích. Časově nejdélsí trvání bude mít fáze poslední — čtvrtá, kdy se bude sledovat „dopad“, ohlas III. CS nejen v tělovýchovném hnutí, ale i v ostatních oblastech našeho společenského života, jakož i ohlas v cizině.

Proto je třeba si všimnout i účasti našich krajanů, žijících v cizině, na těchto celostátních akcích. Tím se zachytí i základní znaky, kterými se vyznačují současná masová gymnastická vystoupení a velké sportovní soutěže proti dřívějším akcím podobného charakteru, ať již se konaly ve formě sletů, dělnických spartakiád či olympiád nebo mistrovských sportovních soutěží.

V souvislosti s tím se nabízí i srovnání s obdobnými slavnostmi v cizině a zejména rozbor těch tělovýchovných podniků, které jsou přímo inspirovány obrazem našich tělo-

výchovných slavností, zvláště v rozvojových zemích.

Tak je možno učinit i pokus o to, vysledovat trend dynamiky tohoto společenského jevu nejen u nás, ale vůbec v tělovýchovném životě ve světě, tohoto společenského jevu nazíraného jako důležitá subkultura každého společenského prostředí naší doby.

Bořivoj Petrák, CSc.

Z činnosti Čs. sociologické společnosti

Čs. sociologická společnost pokračovala ve své činnosti dalšími přednáškami, především v jednotlivých sekcích.

V sekci sociologie politiky a práva přednášel 7. 5. 1965 dr. M. Svoboda na téma *Sociologie byrokracie v systému Maxe Webera* a 28. 5. doc. dr. J. Boguszak na téma *Informace o jugoslávské sociologii politiky a práva*. Obě schůzky řídil předseda sekce Fr. Šamalík, CSc.

Sekce obecné sociologie, vedená prof. V. Tlustým, se sešla 17. 5. 1965 na diskusním večeru na téma *Problémy systému marxistické sociologie*. Přednášel CSc. D. Slejška.

Sekce kultury — vedoucí M. Disman — uspořádala 27. 5. 1965 přednášku doc. J. Kadlece *Evropský přístup ke vzdáleným kulturám, kulturní antropologie a volnějším plastickým v kulturním kontextu*.

Sekce sociologie rodiny a mládeže se sešla v této době rovněž dvakrát. 31. 5. 1965 přednášela dr. M. Kubičková o *Teoretické přípravě výzkumu vysokoškolského studentstva, zvláště zkušenostech ze západoněmeckého sociologického výzkumu mládeže* a 28. 6. referovala pro skupinu sociologie rodiny V. Fischerová na téma *Rodina v sociální struktuře společnosti*. Skupinu sociologie rodiny vede doc. MUDr. František Janda, DrSc., z lékařské fakulty hygienické UK.

Na besedě, kterou pořádala sekce sociologie venkova o izraelském družstevnictví a zemědělské výrobě, promluvil dr. J. Tauber a prof. František Lom, účastníci nedávného zájezdu do Izraele.

V sekci sociologických metod a technik (vede doc. V. Lamser) byl ukončen seminář o kvantitativních metodách v sociologii. V jeho rámci bylo uspořádáno osm přednášek. Pozornost se soustřeďovala na tyto problémy: zásady výzkumu, vztah výzkumu a sociologické teorie, otázky kvantifikace, zvláště sestavování stupnic, vztahy mezi sociologií a statistikou, strojové zpracování a sociometrické techniky.

I nadále se výbor Společnosti snažil zajistit přednášky zahraničních sociologů, kteří navštívili ČSSR. Tak sekce sociologie průmyslu uspořádala 15. 6. 1965 přednášku polského sociologa Alexandra Matejko *Poslední výzkumy polské průmyslové sociologie*.

Sekce sociologie města uspořádala přednášku předního anglického sociologa, docenta university v Glasgowě, J. B. Cullingwortha: *Použití sociologie v plánování a výstavbě měst ve Velké Británii*.

Při Čs. sociologické společnosti pracuje terminologická komise vedená prof. J. L. Fischerem. Členy této komise jsou: dr. Z. Strmiska, M. Disman, Mir. Petrušek, doc. V. Juřík, doc. J. Klofáč, prof. V. Tlustý, DrSc., V. Horská, doc. dr. inž. J. Tauber, dr. M. Hájek, dr. J. Solař, V. Wagner, prof. dr. K. Galla. Terminologická komise připravuje k vydání — počátkem roku 1966 — *Stručný sociologický slovník* (populárně vědecký — asi 900 strojových stran) za součinnosti 25 až 30 spoluautorů. V současné době je vypracován návrh tematické struktury slovníku.

2. června 1965 se konalo první valné shromáždění Čs. sociologické společnosti. Za přítomnosti asi 250 členů zahájil zasedání předseda Společnosti J. Klofáč. V úvodním referátu mimo jiné řekl: „Myslím, že mohu bez nadsázky říci, že Čs. sociologická společnost v prvním roce své činnosti přispěla ke společenskému uznání sociologie jako potřebného vědního oboru. O tom svědčí jak morální podpora stranických a státních orgánů, tak i značný tlak z některých krajů na zřízení místních poboček, a konečně i značný zájem o členství v Sociologické společnosti, která již dnes, po roce činnosti, patří k početně největším na světě. O negativních stránkách této skutečnosti budu mluvit později.“

Čs. sociologická společnost přispěla i k jistému mezinárodnímu uznání čs. sociologie. Zvláště se sociologie socialistických zemí, především sovětskými a polskými, jsme navázali velmi intenzivní styky. Ale Čs. sociologická společnost jako člen Mezinárodní sociologické asociace je v kontaktu i se sociologií a sociologickými společnostmi kapitalistických zemí. Jde především o vzájemnou výměnu materiálů, která se jistě ještě zlepší, až vyjde první číslo *anglického překladu* našich „Zpráv“. Pro členy Společnosti přednášelo již několik zahraničních sociologů a také někteří naši sociologové byli pozváni do zahraničí. O mezinárodním uznání čs. sociologie také svědčí, že z podnětu UNESCO a z jeho finančních prostředků bude příští rok uspořádána v ČSSR mezinárodní konference o matematických metodách ve společenských vědách.

Chtěl bych otevřeně říci, že Čs. sociologická společnost pracuje ve značně obtížných materiálních podmínkách. Uvažme, že Společnost má dnes na 1200 přihlášených členů, 12 sekcí, pět místních poboček. Máme rozsáhlou korespondenci nejen s členy, sekcemi a odbočkami, ale i se zahraničními sociologickými společnostmi. Vydáváme „Zprávy“, které sami píšeme a rozmnožujeme. A veškerá tato činnost se uskutečňuje v jedné místnosti, v níž nyní zároveň pracuje sekretariát nově založeného Sociologického ústavu, a má zde být i pracovna jeho ředitele. Přitom jde de facto o místnost vědeckých pracovníků Filosofického ústavu ČSAV, kde jsme vlastně jen trpěni.

Tím jsem u prvního problému, jehož řešení považují za nutné, má-li naše sociologie dosáhnout úspěchů, které by měly význam

pro praxi. Žádná věda se nemůže rozvíjet bez vybavení, které odpovídá moderní úrovni metod a technik práce.

A nyní k dalšímu problému, jehož řešení podle mého názoru stojí před naší sociologií. Na začátku jsem dokumentoval rozmach čs. sociologie v posledním roce mimo jiné i kvantitativním růstem sociologických pracovišť a členů Sociologické společnosti. Je ovšem zcela zřejmé, že úroveň vědy se nedá měřit pouze počtem pracovišť, resp. počtem lidí, kteří se do příslušné vědecké společnosti hlásí. Bude třeba pomýšlet na stanovení určitých kritérií pro přijetí za řádného člena a zavést dvě kategorie členů Společnosti, jako je tomu u jiných vědeckých společností. Je to nutné, má-li Čs. sociologická společnost nabýt vážnosti a uznání i u jiných vědeckých společností a v celé naší veřejnosti.

Nakonec ještě k jednomu problému, který v nynější situaci považují rovněž za důležitý. Bylo by jistě užitečné, kdyby kontakty se zahraničními sociologií a sociologickými institucemi byly intenzivnější než dosud. Ve stycích se sociologií socialistických zemí je to potřebné jednak proto, že se tím stmeluje fronta marxistické sociologie, že na tomto základě možno docházet k hlubšímu vzájemnému poznávání, že se v mnohém můžeme vzájemně učit a vyměňovat si zkušenosti. Kontakty se sociologickými institucemi kapitalistických zemí nám umožní vědeckější poznání tamějších poměrů, což pro sociologa je velmi důležité. Tím bude i naše ideologické působení účinnější, protože sociologie nesporně patří k vysoce ideologicky a politicky angažovaným oborům. Nelze popřít, že se mnohému, hlavně v metodách a technikách výzkumu, můžeme učit, ať již v pozitivním nebo negativním smyslu. Tyto styky se mohou uskutečňovat po třech liniích: 1. Výměna materiálů, publikací, výsledků výzkumů apod. 2. Vzájemné návštěvy, včetně mezinárodních konferencí. 3. Společné srovnávací výzkumy.“

O tradicích československé sociologie promluvil s. Macků. Hlavní pozornost věnoval empiricko-teoretickému proudu v čs. sociologii. Zmínil se o hlavních postavách české sociologie: „Vlastní sociologie u nás vzniká v době, kdy k nám pronikl pozitivismus, jehož nejvýznamnějším představitelem byl František Krejčí. Za zakladatele naší sociologie je pokládán T. G. Masaryk. Nemůžeme se zde podrobněji zabývat rozbořením jeho názorů, ani problematikou jeho politických koncepcí. Odkazujeme proto na naši celkem bohatou literaturu.“

Přímým nástupcem Masarykovým na filosofické fakultě Karlovy university byl Břetislav Foustka (1862—1947). Jeho hlavní zásluhou je vytvoření prvního sociologického semináře na území Československa a velmi aktivní činnost v oboru překladů základních děl světové sociologie.

K nejvýznamnějším zákům B. Foustky patří nepochybně Karel Galla, z jehož prací připomínám *Pokrok jako idea a společenská skutečnost* (Praha 1930), který se v posled-

ních letech věnoval ovšem více problémům pedagogiky.

Z profesorů sociologie na filosofické fakultě Karlovy university je nepochybně i v zahraničí nejznámější Josef Král (1882). Jeho vědecká činnost se soustředovala především na obor filosofie, a to zejména na její historii. Filosofii pojímá jako „jednotný výklad světa a života na základě jednotlivých věd“. Jeho nejvýznamnější dílo *Československá filosofie* (Praha 1937, str. 338) přináší nejobsáhlejší bibliografické údaje o naší filosofii a jí příbuzných vědách. Je dodnes po faktografické stránce velmi cennou prací.

K rozvoji čs. sociologie přispěl i tým, že založil časopis *Sociální problémy*, jehož prvé číslo vyšlo v květnu 1931. Kolem časopisu byli semknuti jeho žáci.

Při zemědělské akademii věd v Praze byl vybudován Ústav sociologie venkova, který vedle vědecky problematických prací, jež měly posílit ideologii agrarismu [např. Holečkova *Filosofie selství*], shromáždil i cenné empirické údaje o postavení našeho venkovského obyvatelstva. S Ústavem spolupracoval i profesor sociologie na Vysoké škole zemědělské v Brně Tomáš Čep a přední slovenský sociolog Anton Štefánek (1877—1964), autor *Základů sociografie Slovenska*, 1946.

Z hlediska pokusu o vytvoření marxistické sociologie jsou ovšem nejpodnětější ty práce čs. sociologů, kteří vytvářeli určité ucelené systémy. K nejvýznamnějším systematickým patří Emanuel Chalupný (1879—1958), mimořádný profesor sociologie v Brně. Sociologii pojímá jako *vedu o civilizaci čili kultuře*, tedy jako jednu z věd vysloveně humanitních, jako jedno z odvětví antropologie v nejširším slova smyslu.

Pro koncepci dnešní marxistické sociologie je — dle našeho názoru — nejpodnětější ten směr naší nemarxistické sociologie, který vycházel ze *strukturálně funkčního pojetí společnosti*. K němu možno počítat J. L. Fischera (1894), který se habilitoval jako docent sociologie u prof. Bláhy. Byl však a je znám především jako filosof.

Prakticky ve všech domácích i zahraničních přehledech naší sociologie je pokládán za nejvýznamnějšího jejího představitele Arnošt Bláha (1879—1960), hlavní představitel brněnské sociologické školy. U Bláhy je nutno vyzvednout, že již od roku 1910 prováděl

sociologické průzkumy. K nejvýznamnějším z nich patří průzkum obce Velká nad Veličkou. Z jeho prací připomínám alespoň *Sociologii sedláka a dělníka* (1925) a zejména *Sociologii inteligence* (1937), která při svém vydání byla jedinečným dílem ve světové literatuře vůbec a bývá dodnes zahraničními sociologi citována. V roce 1930 založil Bláha *Sociologickou revui*, jejímž byl hlavním redaktorem. Poznamenejme, že zde byla pravidelná rubrika „Teorie socialismu“, kterou vedl marxista Ludvík Svoboda, redaktorem pro sociologii umění byl v ní Bedřich Václavek, o pedagogických problémech do ní psával učitel-komunista Oldřich Blažek atd.

Znalost tradic naší sociologie může nám pomáhat v těchto směrech:

1. Lze využít bohatého *faktického materiálu*, tj. výsledků empirických výzkumů. V tomto smyslu by bylo jistě zajímavé srovnat tehdejší stav různých úseků našeho společenského života se stavem současným. Jako příklad uvádím možnost srovnat výsledky předválečného průzkumu obce Velká nad Veličkou s obdobným průzkumem, který by se uskutečnil (při použití srovnatelných metod) v současné době. Není nutné rozvádět, že obdobné studie by mohly v mnohem přispět k objasnění otázek sociální mobility a k postizení revolučních změn naší společnosti.

2. Ve vědeckých publikacích, zejména *monografických*, našich nemarxistických sociologů najdeme četné podněty i mnohé cenné poznatky. Tak například Bláhova *Sociologie inteligence* má dodnes význam i pro studium současné problematiky naší inteligence.

3. Také pokud jde o *celkovou koncepci* může současná sociologie čerpat některé podněty ze strukturálně funkčního chápání společnosti, jak se vyvíjelo v naší sociologii. V tomto smyslu by bylo nepochybně poučné srovnat názory našich předválečných sociologů s názory strukturálně funkcionalistické školy, jak je rozvádí Zygmut Bauman ve své *Sociologii* (Praha 1965).“

Podrobnou zprávu o činnosti Čs. sociologické společnosti za uplynulý rok podal tajemník Čs. sociologické společnosti D. Slejška.

O činnosti Slovenské sociologické společnosti podal zprávu její tajemník O. Bakoš.

Po diskusí se hlasovalo o návrhu výboru na rozdělení nových členů na dvě kategorie a kritériích pro přijímání členů.

A. Gabalová